

DIALOG

KONSERVATIVT TIDSSKRIFT

NR. 1 - 1972 - ÅRG. 4 - LØSSALG KR. 2,00

„Kunsten for folket“

Lars Roar Langslet

Forøvrig bidrag av:

Paul Thyness

Gunnar Skagestad

Carl E. Wang

Arne Chr. Stryken

Bjørn Ketilsson

Per Kristian Foss

Njål Moe

Redaksjonelt:

Stalin som profet
Hovedstadsområdet

Magister Gunnar Skagestad foretar i denne artikkelen en oppsummering og vurdering av den debatten som i den senere tid har foregått i tilknytning til den sovjet-russiske marine-utbyggingen i Nord-Ishavet.

Skagestad er forsker ved Fridtjof Nansen-stiftelsen på Polhøgda, hvor han arbeider med utenrikspolitiske problemstillinger. Han er tildelt Hoff-Farmand Legatet for 1972.

Av Gunnar Skagestad

Debatten om Sovjetmarinen og Norges sikkerhet

DIALOG

KONSERVATIVT TIDSSKRIFT FOR
INFORMASJON, DEBATT OG KOMMENTAR

REDAKSJON:

Redaktører:

STUD. POLIT. KIM TRAAVIK
JOURN. LENNART HOVLAND

Annonsesjef:

KNUT MARAAK

Forretningsfører:

EIVIND BERG-JACOBSEN

UTGITT AV:

NORGES KONSERVATIVE
STUDENTERFORBUND

Stortingsgt. 20, 3. etg., Oslo 1.

Tlf. (02) 33 35 27.

Bankgiro 8002.234794-7

Postgiro 207 547.

Kontortid: alle hverdager (ikke lørdag) kl. 12—14.

Norges Konservative Studenterforbund

SEKRETARIAT: STORTINGSGT. 20, 3. etg., Oslo 1

Telefon: (02) 33 35 27

Sekretær: Annichen Teigen.

LOKALFORENINGER:

Bergen Konservative Studenterforening (BKSF)

Den Konservative Studenterforening (DKSF)

Tromsø Konservative Forum (KFT)

Kristiansand Konservative Studenterforum (KKSF)

Nesna Konservative Studentlag (NKSL)

Trondheim Konservative Studentforening (TKSF)

Volda Konservative Studentforening (VKSF)

Ås Konservative Studentforum (ÅKSF)

Dessuten kontakter i Elverum, Halden, Levanger, Stavanger og Molde.

NKSF's Arbeidsutvalg:

Cand mag. Njål Moe, formann

Stud. mag. art. Arild Underdal, 1. viseformann

Stud. geod. Eivind Sommerseth, 2. viseformann

Stud. jur. Elisabeth Steenstrup, Int. Ombudsmann

Stud. techn. Ole G. Ihme

INNHold:

- Side 3 Redaksjonelt.
Stalin — usannsynlig helgen.
Hovedstadsområdets problemer.
- » 4 «Kunsten for folket»: Om politiske forfattere. Av stortingsrepresentant Lars Roar Langslet.
- » 5 Tre av de «engasjerte»
Av Kim Traavik.
- » 6 EF-avstemningen og dens politiske konsekvenser.
Av stortingsrepresentant Paul Thyness.
- » 9 Universitetet fra krise til kaos: Lukking ingen løsning.
Av stud. polit. Bjørn Ketilsson.
- » 11 Grundig og god EF-informasjon.
- » 12 Konservativ studentpolitikk.
Av NKSF's formann, cand. mag. Njål Moe.
- » 14 En buss full av juss.
Av stud. sociol. Arne Chr. Stryken.
- » 15 Malraux om de Gaulle.
- » 16 Debatten om Sovjetmarinen og Norges sikkerhet.
Av forsker Gunnar Skagestad.
- » 20 Debatt: Hvor er Høyres skolepolitiske profil?
Av skolesjef Carl E. Wang.
- » 21 Debatt: Konservative verdier trues i dagens skole.
Av stud. polit. Per-Kristian Foss.

Ettertrykk tillatt med kildeangivelse.

„Kunsten for folket”

I dette nummeret av DIALOG er hovedoppsettet viet den nye marxist-leninistiske falanksen i norsk litteratur. Om SUF's Forfatterfront ennå ikke er så tallrik, har den i høy grad visst å gjøre seg bemerket, både i organisasjonssammenheng og litterært.

Det er resultatene av ml-forfatternes arbeid i sistnevnte forstand vi er opptatt av. Stortingsmann Lars Roar Langslet skisserer et generelt syn på forholdet litteratur-politikk, og går så over til å gi uttrykk for et personlig standpunkt til den politiske litteraturen i dagens Norge. Redaktøren skriver om den verdikonservative holdning til revolusjonær diktning og omtaler tre såkalte «engasjerte» forfatters bøger.

Forøvrig henleder vi oppmerksomheten på at den skole-politiske debatten fra DIALOG nr. 3/4 1971 fortsetter. Skolesjef Carl E. Wang kommenterer Per-Kristian Foss' artikkel i forrige nummer, og Foss svarer.

DIALOG

NR. 1 - 1972

Magister Gunnar Skagestad foretar i denne artikkelen en oppsummering og vurdering av den debatten som i den senere tid har foregått i tilknytning til den sovjet-russiske marine-utbyggingen i Nord-Ishavet.

Skagestad er forsker ved Fridtjof Nansen-stiftelsen på Polhøgda, hvor han arbeider med utenrikspolitiske problemstillinger. Han er tildelt Hoff-Farmand Legatet for 1972.

Debatten om Sovjetmarinen og Norges sikkerhet

Av Gunnar Skagestad

«Truselen mot USA kommer ikke fra Vietnam og ikke fra Sentral-Europa. Den seiler ut fra Murmansk». Kontreadmiral Magne Braadland, iflg. T i m e, 18/10 1971).

Den ovenfor siterte bemerkning gjelder altså USA, men hva med Norge? Vår hjemlige debatt om sovjetmarinen og Norges sikkerhet har nå (febr. 1972) vært i innpå halvannet år, og begynner etterhvert å utvise et slags mønster. Det er dette debatt-mønsteret jeg her skal beskrive og kommentere, men først noen ord om bakgrunnen for det hele:

Siden 1961 har de sovjetiske sjøstridskrefter undergått en gjennomgripende utvikling, både m.h.t. fartøytper, antall, utrustning og ikke minst m.h.t. operasjonsområder, — de sovjetiske «grå diplomater» ferdes nå på alle hav. SSSR's sjøstridsmakt har fire hoved-enheter: Østersjøflåten, Svartehavsflåten, Stillehavsflåten og Nordflåten. Av disse er det særlig Nordflåten, med hovedbase ved Murmansk (Severomorsk) nær norskegrensen, som har interesse for Norge. På dette flåteavsnitt har utviklingen antatt en særlig dramatisk karakter. Sovjetmarinens tilvekst i 60-årene omfatter bl. a. et stort antall «Y»-klasse undervannsbåter utrustet med strategiske atomraketter, — tilsvarende USA's Polaris/Poseidon. Disse ubåtene

er nå sovjetmarinens viktigste offensive våpen, og er nesten utelukkende tildelt Nordflåten. I siste halvdel av 60-årene har Nordflåten gjennomgående avholdt to storøvelser årlig i Norskehavet; de største til nå har vært «Sever» våren 1968 og «Okean» våren 1970. Disse ble ført som samøvelser med Østersjøflåten; store flåtestyrker seilte ut Kattegat og opp langs hele Norskekysten og foretok til slutt landgangsovelser mot «forsvart» kyst rett øst for Grense-Jakobselv. I «Okean» deltok dessuten bl. a. også enheter fra den sovjetiske Svartehavsflåtes Middelhavs-eskadre. Forøvrig har sovjetiske marineenheter fått en tendens til å operer i farvannene Grønland-Island-Færøyene-Skottland; dvs. i de havpassasjer som danner Norskehavets vestlige avgrensning.

De forhold som er nevnt ovenfor, er en del trekk ved en utvikling som altså har pågått i mer enn et desennium, og som iallfall siden midten av 60-årene har vært åpenbar nok. Det skulle imidlertid gå lang tid før folk utenfor de engere kretser av spesielt interesserte ble oppmerksom på utviklingen og fant å kunne se Norges sikkerhetspolitikk i sammenheng med de sovjetiske disposisjoner.

Det som fikk sneballen til å rulle, var det såkalte «Special Naval Issue» av «Nato letter» for sept. 1970, som i tekst og bilder gjorde rede for den endring som hadde funnet sted m.h.t. den sovjetiske flåteaktivitet i europeiske farvann i løpet av 60-årene. To trekk var her særlig iøynefallende: Det var skjedd en sterk økning i flåteaktiviteten generelt, og det hadde utvik-

let seg et nytt øvelsesmønster kjennetegnet bl. a. ved høy konsentrasjon av flåte-enheter i Norskehavet. Disse «nyhetene» ble referert i norsk presse, og dermed var debatten om sovjetmarinen og Norges sikkerhet i gang.

Siden høsten 1970 har dette emnet vært behandlet i en rekke fora og media. Statsmyndighetene har meddelt seg i sakens anledning. Folkets kårne har debattert temaet både fra Stortingets talerstol og foran NRK's mikrofoner. Presseorganer har uttalt seg redaksjonelt, og åpnet sine spalter for mer eller mindre seriøse forståelsegøpere. I radio og fjernsyn har Marienlyst-ekspertisen presentert sine synspunkter. De sikkerhetspolitiske forskerne ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt har levert en nesten samlebåndspreget produksjon av artikler og notater om emnet.¹⁾

Alle synes å være enige om de grunnleggende fakta: At den sovjetiske militære sjømakt i nord har undergått en viktig utvikling. Hva man ikke er enige om er hvordan denne utviklingen skal tolkes: Hva innebærer egentlig de sovjetiske disposisjoner for Norges sikkerhet? Det er dette som er stridens eple. I grove trekk er det to hovedoppfatninger av sovjetmarinens betydning for Norges sikkerhet, henholdsvis:

1. Sovjetmarinen utgjør en alvorlig trusel mot Norges sikkerhet, og
2. Sovjetmarinen utgjør ingen alvorlig trusel mot Norges sikkerhet.

For hver av disse to hovedoppfatninger anføres diverse begrunnelser og forklaringer, hvorav noen tar utgangspunkt i spørsmålet om SSSR's *hensikter*: Hva er siktemålet for den sovjetiske marine-utbygging, og hvilke oppgaver er de sovjetiske sjøstridskrefter (i særdeleshet Nordflåten) tiltenkt?

På dette punkt finner man to sett motsatte oppfatninger, nemlig:

1. Sovjetmarinen har et a) globalt, b) regionalt siktemål.
2. Sovjetmarinen er tiltenkt en a) defensiv, b) offensiv oppgave.

Dette gir fire mulige kombinasjoner av oppfatninger om sovjetmarinens formål, — henholdsvis regional/defensiv, regional/offensiv, global/defensiv og global/offensiv. I praksis har disse kombinasjonsmulighetene i nokså ulik grad preget debatten.

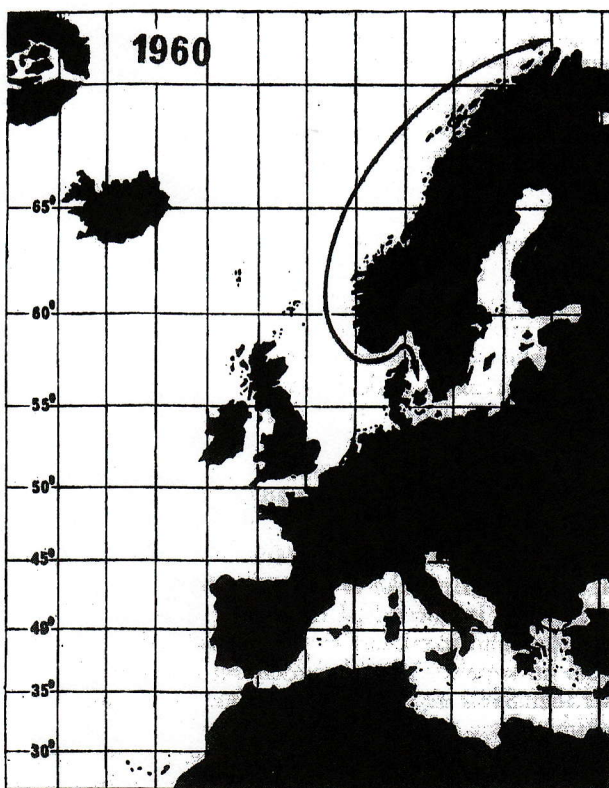
Hovedoppfatning nr. 1, at sovjetmarinen utgjør en alvorlig trusel mot Norges sikkerhet, begrunnes vanligvis slik: Gjennom sitt sjømilitære øvelsesmønster har SSSR etablert en fremskutt forsvarslinje i området Grønland-Island-Færøene-Skottland. Dette betyr at i en eventuell konfliktsituasjon vil Norge være innelukket i en knipetang, bak de sovjetiske fremste linjer og avskåret fra våre vestlige allierte. Dette er desto

mer urovekkende for Norge fordi sovjetmarinen er kronisk i beit for baseområder, særlig isfrie havner. Norges isfrie kyst ligger derimot laglig til som et attraktivt base-område for de fremskutte sovjetiske marine-enheter.

Disse og tilsvarende momenter utgjør noe av en standard-argumentasjon hos den ene hovedpart i debatten. De fleste talsmenn for dette syn synes å helle til den oppfatning at sovjetmarinen nok primært har et globalt/defensivt siktemål, men dette tillegges ikke avgjørende vekt. I hovedsaken bygger argumentasjonen på den registrerbare situasjonsendring som de sovjetiske disposisjoner har medført. Avvikende begrunnelser for hvorfor sovjetmarinen må oppfattes som en trusel mot Norges sikkerhet, f. eks. at den primært antas å ha et regionalt/offensivt siktemål, er noe sjeldnere. Uttalelser som i noen grad gir uttrykk for en slik oppfatning, har imidlertid fra tid til annen dukket opp i pressen.²⁾

Hovedoppfatning nr. 2, at sovjetmarinen *ikke* utgjør noen alvorlig trusel mot Norges sikkerhet, har vært lansert på to temmelig forskjelligartede premiser.

Her skal først nevnes det «papir-tiger»-resonnement som går ut på at sovjetmarinens slagkraft er sterkt overvurdert. Den sovjetiske flåteaktivitet tilskrives i

Sovjetiske marinefartøyer i åpent hav var i 1960 et ytterst sjeldent syn, bortsett fra sporadiske overføringer av enheter mellom Østersjøflåten og Nordsjøflåten.

1) Vårmanøveren 1969 begynte i området mellom Island og Færøyene med et stort antall skip. 2) og 3): Øvelsene omfattet den første betydelige forsterkning av Middelhavsstyrker fra Nordflåten, hvorefter en styrke besøkte det Karibiske hav. 4) En ny forsterkning av Middelhavsflåten fra Nord i september og oktober. 5) og 6): Andre manøvrer i områdene.

(—«Nato Letter» sept. 1970. «Special Naval Issue».)

denne sammenheng vesentlig propagandamotiver; den er «mye skrik og lite ull». Vel opererer russerne stadig med nye og avanserte skipstyper, men de har til gode å vise hva de kan prestere; de har dessuten ikke hangarskip, og er dermed selv ytterst sårbare med sin utpreget fremskutte deployering. Dette resonnementet har riktignok bare i beskjeden grad kommet frem i den offentlige debatt. (Som man ser, er spørsmålet om hvorvidt sovjetmarinens målsetning er global eller regional, henholdsvis defensiv eller offensiv, her av underordnet betydning).

Den vanligste begrunnelse for den hovedoppfatning at sovjetmarinen ikke er noen alvorlig trusel mot Norge, bygger imidlertid på det syn at de sovjetiske disposisjoner primært har et globalt/defensivt siktemål: Som en supermakt med verdensomspennende interesser, har SSSR av overveiende defensive grunner et legitimt behov for å ha en marine som kan operere på alle hav, — i en «global» sammenheng. Utbyggingen av sovjetmarinen har først og fremst som formål å avhjelpe dette globale behov, og har ingenting med Norge å gjøre. Spesielt Nordflåten må betraktes i et globalt perspektiv, da russerne her har sin eneste isfrie, direk-

te adkomstvei ut til verdenshavene. Det er derfor ingen grunn til å male fanden på veggen, eller provosere russerne unødig med høyrøstet tale om SSSR's sjømilitære disposisjoner i nord. For å forbli i den maritime terminologi: «Don't rock the boat!»

Synspunkter av denne type har vunnet gjenklang i vide kretser, og kan sies å utgjøre noe av en standardargumentasjon hos den andre hovedpart i denne debatten. Resonnementet bygger her ensidig på en bestemt vurdering av hva som er intensjonene med den sovjetiske marine-utbygging. Spørsmålet om hva den stedfunne endring av den strategiske situasjon i Norskehavet, uavhengig av de presumptivt respektable sovjetiske intensjoner, kan innebære for Norges sikkerhet, blir derimot ikke i særlig grad tatt i betraktning.

Hvor står så våre myndigheter i spørsmålet om hva den sovjetiske marine-utbygging i nord innebærer for Norges sikkerhet? I uttalelser som er kommet fra bl. a. statsminister Bratteli, fremgår det at man anser-utbyggingen av den sovjetiske marine for først og fremst å ha et globalt mål, og at disse styrkene primært er tiltent en defensiv oppgave. Det har imidlertid ikke kommet klart frem om Regjeringen oppfatter sovjetmarinen som noen alvorlig trusel mot Norges sikkerhet eller ei. Til tider virker det som om man har søkt å bagatellisere eller dysse ned hele spørsmålet; ved andre anledninger har man gitt uttrykk for bekymring over den karakter de sovjetiske disposisjoner har antatt. Som eksempel på myndighetenes noe uklare holdning kan nevnes en del uttalelser av forsvarsminister Fostervoll. Ved et besøk i USA medio oktober 1971 ga forsvarsministeren uttrykk for bekymring over oppbyggingen av sovjetisk militærmakt på Kola og i Norskehavet, og antydte at det kunne bli ønskelig for Norge å «krype bedre inn under NATO-paraplyen».³⁾ I et foredrag i Oslo Militære Samfund den 10/1 1972 understreket forsvarsministeren det globale aspekt ved den sovjetiske oppladning i nord, men nevnte også at «en del av de konvensjonelle sovjetiske styrker i nordområdet... vanskelig kan sees bare i global sammenheng». Konklusjonen var imidlertid at situasjonen ikke ga noen «grunn for dramatisering og heller ikke for noen endringer i vår sikkerhets- og forsvars-politikk».

Hvordan har spørsmålet om hvorvidt sovjetmarinen er en alvorlig trusel mot Norges sikkerhet eller ei, kunnet bli et så omdiskutert tema? Utvilsomt har flere forhold spilt inn, bl. a. kan det ha sammenheng med et par andre omdiskuterte temaer i vår politiske debatt, såsom (1) spørsmålet om Norges forsvarspolitiske prioritering, og (2) spørsmålet om Norges eventuelle tilslutning til De Europeiske Felleskap (EF). I begge disse saker har oppfatninger av sovjetmarinens betydning for Norges sikkerhet vært anført som argument for eller mot dette eller hint standpunkt i angjeldende sak.

Blant dem som har ønsket et styrket beredskap og høyere forsvarsbevilgninger, har oppfatningen av sovjetmarinen som en alvorlig trusel mot Norges sikkerhet blitt et viktig argument. Omvendt har kretser med en avvikende oppfatning av behovet for et sterkere forsvar, vært mer motivert for å hevde at sovjetmarinen ikke er noen slik trusel. Ellers har sovjetmarinens truende karakter gjerne blitt fremhevet av dem som ønsker en omprioritering i retning av bl. a. sterkere satsing på sjøforsvaret.

Når det gjelder måten hvorpå sovjetmarinen har vært trukket inn i EF-debatten, er mønsteret dette: For EF-tilhengere har det vært nærliggende å se sovjetmarinen som en reell sikkerhetspolitisk trusel, som norsk EF-medlemskap vil kunne motvirke. EF-motstanderne har på sin side vært mindre villige til å oppfatte sovjetmarinen som noen slik trusel, da dette vel ville virke forstyrrende inn på deres syn på norsk EF-medlemskap.

Vi har sett at debatten om sovjetmarinen og Norges sikkerhet i adskillig grad har kretset omkring de *hensikter* som man har antatt primært har ligget til grunn for de sovjetiske disposisjoner. Jeg betviler at dette kan være et tilstrekkelig fruktbart utgangspunkt; ikke fordi SSSR's hensikter er uinteressante, men fordi de to dimensjonene global-regional og defensiv-offensiv ikke gir godt nok grunnlag for forståelse av Norges sikkerhetspolitiske situasjon.

En ting er at uttrykket «global» i denne sammenheng er i ferd med å få overtoner av magisk besvergelse, — et «sesam-sesam» som lekende lett skal trylle bort de ubehagelige konsekvenser som den sovjetiske marine-utbygging eventuelt måtte få for Norge. Analogien med strutsen som stikker hodet i sanden for å unngå fare, synes fristende nær. Det som imidlertid er sakens kjerne, er at sovjetmarinens globale og defensive aspekter ikke nødvendigvis utelukker de regionale realiteter og offensive muligheter. Et moment som her må påpekes, er at i moderne sjøstrategi er det ikke bare uhyre vanskelig i praksis å skille mellom defen-

sive og offensive tiltak, men også at et slikt skille gir et lite meningsfylt bilde av de problemer man står overfor. Det gamle fotball-ordtak «angrep er det beste forsvar» kan muligens ikke anvendes uavkortet i moderne sjøstrategisk tenkning, men, som A. C. Sjaastad påpeker: «Om man likevel insisterer på at de russiske maritime disposisjoner i Norskehavet er av ren defensiv karakter vis-a-vis Norge, er de fra et norsk synspunkt liten trøst i en slik observasjon. Tvertimot er defensive interesser hardere og vanskeligere å fire på enn ekspansive interesser».⁴)

I denne sammenheng tør det også være verdt å merke seg hva en såvidt uhildet lakttager som svensken Bertil Åhlund uttaler i sin autoritative analyse *Sovjetunionen på världshaven*: «Från såväl offensiva som defensiva synpunkter, torde det . . . vid ett eventuellt framtida krig vara av största betydelse för Sovjetunionen att kunna flytta fram sina operationsbaser i första hand till de norska fjordarna. För västmakterna är försvaret av Nordkalotten och herraväldet till sjöss i nordvästra Atlanten i motsvarande läge av vital betydelse. Dessa områden, inklusive Island och Spetsbergen är därför bland de strategiskt viktigaste i världen i dag».⁵)

Dette er de harde strategisk/geografiske realiteter som man ikke kommer utenom, uansett hvor fromme de sovjetiske hensikter vis-a-vis Norge måtte være.

NOTER:

- ¹) Se bl. a. flg. NUPI-Notater fra tidsrommet august 1970—desember 1971: N-4, N-6, N-9, N-12, N-15, N-16, N-21, N-21/2 og N-25.
- ²) Jfr. f. eks. kommandørkaptein B. E. Ytterhorns situasjonsvurdering i *Aftenposten* for 3/2 1972.
- ³) Sitert i *Farmand* for 23/10 1971.
- ⁴) Anders C. Sjaastad, *Norsk sikkerhetspolitikk og sovjetisk maritim utvikling*, foredrag for distriktsrådet for Heimeværnet i Sør-Trøndelag, Trondheim 16/11 1971.
- ⁵) Bertil Åhlund, *Sovjetunionen på världshaven*, Stockholm 1971, s. 134.